

Raport științific sintetic intermediar

În cadrul proiectului de cercetare postdoctoral *Evoluția terminologiei juridice în germană și română în Bucovina (1775-1914)*, cod de proiect PN-II-RU-PD-2012-3-0241, au fost stabilite prin propunerea din proiect următoarele obiective pentru prima perioadă:

Perioada	Obiective	Activități
Primele 5 luni ¹ (01.05-30.09.2013)	Stabilirea cadrului metodologic de cercetare, documentare	Studii preliminare, studierea materialului bibliografic, a lucrărilor privitoare la istoria culturii de limbă germană din Europa centrală și la istoria socială și culturală a Monarhiei Habsburgice și România și a lucrărilor referitoare la sistemul juridic austriac
	Documentare	Investigații în biblioteci și arhive deținând legi, traduceri și glosare

În urma documentării în Biblioteca Centrală Universitară Iași, Biblioteca Academiei Române-Iași, Biblioteca Academiei Române-București, Biblioteca Națională, Arhivele Naționale (Iași, Suceava, București), Biblioteca Națională a Austriei (Viena) au fost atinse până la această dată obiectivele stabilite inițial prin propunerea de proiect, numite mai sus. Documentarea s-a axat pe 3 direcții: materiale privind istoria Bucovinei în perioada habsburgică, respectiv a utilizării limbii germane ca limbă oficială, inclusiv acele materiale privitoare la evoluția sistemului juridic al Imperiului Austro-Ungar și la anumite personalități, juriști și traducători din acea perioadă, care s-au preocupat cu traducerea și teoretizarea normelor de drept, materiale lexicografice privitoare la variațiile lingvistice din germana folosită în Bucovina, precum și teoretice privitoare la traducerile juridice (acestea toate reprezentând bibliografia secundară care va constitui baza teoretică a proiectului, respectiv a materialelor rezultând din acesta) și materialele primare, constând norme juridice sub formă de tipărituri și culegeri de legi din Bucovina habsburgică.

¹ Aceste date au fost modificate în conformitate cu începerea cercetării în cadrul proiectului la data de 01.05.2013.

În ceea ce privește istoria Bucovinei în perioada habsburgică au fost consultate următoarele materiale: Mihai-Ștefan Ceaușu, *Un iluminist bucovinean: boierul Vasile Balș. 1756-1832*, Iași, 2007, *Parlamentarism, partide și elită politică în Bucovina habsburgică (1848-1918)*, Iași, 2004, *Bucovina habsburgică. De la anexare la Congresul de la Viena. Iosefinism și postiosefinism. 1775-1815*, Iași, 1998; *Procese politice, sociale, culturale și economice în Bucovina, 1881-1918*, Rădăuți, 2002; *Die Bukowina unter österreichischer Verwaltung, 1775-1875*, Lemberg, 1876; Cordon, Cecile, *An der Zeiten Ränder. Czernowitz und die Bukowina*, Wien, 2002; Gamper, Anna, *Volksgruppen und regionale Selbstverwaltung in Europa*, Nomos, Wien, 2008; *Social Change in the Habsburg Monarchy*, Winkler, Bochum 2011; Hars, Endre (Hg.), *Zentren, Peripherien und kollektive Identitäten in Österreich-Ungarn*, Tübingen, 2006; Hobler, Ernst (Hg.), *Vor 200 Jahren aus der Pfalz nach Galizien und in die Bukowina*, Stuttgart, 1982; *Nation und Nationalismus in wissenschaftlichen Standardwerken Österreich-Ungarns, ca. 1867 – 1918*, Wien, 1997; Maner, Hans-Christian (Hg.), *Grenzregionen der Habsburgermonarchie im 18. und 19. Jahrhundert*, Münster, 2005; Scharr, Kurt, „*Die Landschaft Bukowina*“, Wien, 2010; Schmale, Wolfgang (Hg.), *Josephinismus – eine Bilanz*, Bochum, 2008; Slawinski, Ilona (Hg.), *Die Bukowina. Vergangenheit und Gegenwart*, Bern, 1995; Toroutiu, I. E., *Poporația și clasele sociale din Bucovina*, București, 1916; Wojciechowski, Mieczyslaw, *Historische Grenzlandschaften Ostmitteleuropas im 16.-20. Jh.*, Torun, 1996.

În reconstrucția culturală a rolului jucat de limba germană în Bucovina esențială este, desigur, modernizarea legislativă inițiată de monarhia habsburgică și introdusă în toate regiunile imperiului. Pe lângă principiile statului de drept, iosefinismul a presupus și introducerea limbii germane ca *lingua franca* a funcționarilor, a instituțiilor juridice și judiciare, astfel încât toate procedurile se desfășurau în germană, însă pentru accesibilitatea acestora de importanță majoră a fost traducerea în română. Referitor la începutul perioadei de studiu (iosefinism), constatăm că legislația în vigoare în Austria și tradusă în română era influențată de lucrările iluminismului, reprezentând lucrări juridice și filosofice ce încercau să fondeze o școală a drepturilor naturale și astfel să ofere tuturor națiunilor din imperiu posibilitatea de a găsi împreună soluții pentru conflictele europene și să dezvolte o doctrină a drepturilor omului și cetățeanului. Așadar, o atenție deosebită a fost acordată studierii lucrărilor referitoare la evoluția sistemului juridic austriac (spre exemplu *Österreichische Rechtsgeschichte*, Graz, 2008), care au scos în evidență și faptul, de extremă importanță pentru prezentul

proiect, că legislația României Mari a fost extinsă în totalitate în Bucovina de abia în 1938 prin decretul legi nr. 3406 și 3735. În urma acestor date noi, se impune extinderea perioadei și materialelor de cercetat pentru a se urmări evoluția terminologiei juridice în germană și română în Bucovina și după Marea Unire din 1918.

În ceea ce privește corpusul legilor și al traducerilor acestora, au fost stabilite două perioade:

1. 1775-1848, după ocuparea Bucovinei de trupele austriece și constituirea ca unitate administrativă în cadrul Regatului Galiției și Londomeriei și până la obținerea autonomiei în cadrul imperiului – Ducatul Bucovinei, când ordinele și reglementările erau făcute cunoscute prin intermediul foilor volante, pe lângă acestea fiind publicate și coduri sau colecții de legi, și

2. 1849-1918, perioada până la unirea cu Principatele Române, când pentru fiecare an există o foaie a legilor, o publicație conținând toate reglementările.

Referitor la foile volante sau circularele, al căror număr este considerabil, în lucru este un catalog al acestora, redactat pe baza cataloagelor consultate în cadrul Bibliotecii Academiei Române². S-a constatat din păcate că aceste publicații, deși listate și descrise în cataloage, nu mai figurează nici în fișele, nici în depozitul Foi Volante al Bibliotecii Academiei Române, într-o etapă ulterioară urmând să se continue căutarea acestora în alte instituții.

În cadrul documentării în instituțiile mai sus numite au fost scanate sau fotocopyate mare parte din legile în vigoare în perioada cercetată în Bucovina, cât și traducerea acestora, respectiv a fost identificată modalitatea de accesare a acestora, atunci când s-a constatat disponibilitatea lor online. Așadar, putem prezenta la acest moment o listă inițială cu legile, codurile, colecțiile sau publicațiile de legi și traducerea acestora de cercetat.

În urma consultării cu mentorul dr. Mihai-Ștefan Ceaușu și personalul din cadrul Bibliotecii Academiei Naționale-București, a fost identificat catalogul ce cuprinde mare parte din legile și traducerile acestora, și anume *Bibliografia românească veche* de Bianu și Hodoș, lucrările listate aici fiind disponibile și online (pe portalul DacoRomanica – Biblioteca Digitală a Bucureștilor: <http://digitool.dc.bmms.ro:8881/R> în colecția operă tipografică românească), cu excepția foilor volante:

² Ioan Bianu și Nerva Hodoș, *Bibliografia românească veche. 1508-1830*, vol. I-IV, București, 1912 și Al. T. Dumitrescu, *Foi volante din colecțiunea Academiei Române*, București, 1912.

Titlu	An	Limbă	Cotă în BAR
<i>Allgemeine Gerichtsordnung / Rânduiala judecătorească de obște</i> (cod de procedură penală)	1787	Germană, română (traducere de Ioan Budai Deleanu)	CRV 513
<i>Pravilă de obște asupra faptelor rele și a pedepsirii lor</i> (cod penal)	1788	Română (traducere de Ioan Budai Deleanu)	CRV 522
<i>Orânduiala lui Iosif al II-lea pentru pădurile din Bucovina</i>	1786	Ger, Ro	CRV 504
<i>Orânduiala lui Iosif al II-lea pentru vânătoare</i>	1786	Ger, ro	CRV 505
<i>Așezământul lui Iosif al II-lea pentru cadastru</i>	1786	Ro	CRV 499
<i>Așezământul lui Iosif al II-lea pentru țăranii din Bucovina</i>	1786	Ro, ger	CRV 500
<i>Carte de pravilă ce cuprinde legile asupra faptelor răle și a călcărilor grele de poliție. Vol. I-II</i> (codul penal)	1807, Cernăuți	Ro (traducere de Ioan Budai Deleanu)	CVR 714
<i>Legi pentru granița militară</i>	1808	Ro	CVR 743
<i>Cartea legilor pravililor de obște părăgărești pentru toate țările moștenitoare nemțăști a Monarhiei austricești</i> (codul civil)	1812, Cernăuți	Ro (traducere de Ioan Budai Deleanu)	CVR 803
<i>Manifestul lui Francisc I</i>	1813	Ro	CVR 829
<i>Pravila sau lege a căsătoriei</i>	1816, Cernăuți	Ro	CRV 917A

În cadrul documentării au fost identificate și fotocopyate și următoarele culegeri de legi sau traduceri pentru cercetarea lingvistică din etapa următoare:

Denumire	An	limbă
<i>Alphabetisch geordnetes Repertorium aller für Galizien, Bodomerien und Bukowina erschienenen Gesetze, Verordnungen, Patente, Gubernial- und Kreisschreiben im politischen Justiz- und Kameralfache, welche in der sogenannten Piller'schen Patentsammlung vom Jahre 1772 bis 1818 und in der Provinzial-Gesetzsammlung vom Jahre 1819 bis 1848 erschienen sind</i>	1856	ger
<i>Codul civil austriac</i>	1937	Ro, traducere de Aurel Tarnavschi, Octavian Pienescu, Anton Iliese, George Alexianu
<i>Auszug aus dem neuen Strafgesetzbuch „König Carol II“</i>	1937	Ger, traducere de avocat Felix Hönig
<i>Decretele-legi nr. 3406 și 3735 privind unificarea legislativă</i>	1938	ro

În urma consultării cu bibliotecarii din cadrul Bibliotecii Naționale a Austriei – Viena, s-a constatat că în perioada 1849-1918 legile valabile în Bucovina și traducerea acestora în română au fost publicate pentru fiecare an în *Reichsgesetzblatt (Foiea legilor)*, disponibile online prin intermediul portalului Digitaler Lesesaal pe site-ul bibliotecii la adresa: http://alex.onb.ac.at/tab_rro.htm.

Au fost adunate și consultate, de asemenea, materiale privitoare la traducători și juriști care au activat în Bucovina: Ioan Budai Deleanu, Exodiu Hurmuzachi, Teodor Racoce, Teodor Bălan, Aurel Onciul, Florea Lupu, (Teodor Bălan, *Teodor Racoce și Chrestomaticul românesc*, Cenăuți, 1925; Teodor Bălan, *Activitatea refugiaților moldoveni în Bucovina*, 1944, Sibiu; Lupu, Florea, *Offene Antwort an die Landtagsabgeordneten Landeshauptmann Johann Lupul, R. v. Wolczynski und Genossen. Eine Abwehr vom Reichstagsabgeordneten Florian Lupu*, Czernowitz, 1902; Lupu, Florea, *Offene Antwort an den Reichsratsabgeordneten Herrn Nikolaj Ritter v. Wassilko*, Wien, 1908; Onciul, Aurel, *Das Gesetz vom 30. März 1888*, Wien, 1894; Onciul, Aurel, *Der Versicherungsvertrag nach österreichischem Rechte*, Wien, 1896;

Onciul, Aurel, *Dreptul administrativ roman*, Wien, 1900; Onciul, Aurel, *Marturisiri politice. (Politische Bekenntnisse.)*, Cernauti, 1905; Aurel Constantin Onciul, Aurel Ritter von Onciul und der nationale Ausgleich in der Österreichischen Bukowina, Nürnberg, 1999; Onciul, Aurel und Lupu, Florea, *Repertoriu pentru secretarii comunale*, Concordia, Cernauti, 1895; Onciul, Aurel, *Wirtschaftspolitisches Handbuch von Rumänien*, 1917; Onciul, Aurel, *Zur österreichischen Sprachenfrage*, Wien, 1898; Teodor Bălan, *Exodiu Hurmuzachi și colecția lui de documente*, Sibiu, 1944).

În ceea ce privește aspectele lingvistice, a fost început studiul materialului ce va ajuta în plasarea limbajului juridic în contextul evoluției și raporturilor dintre cele două limbi și definitivarea metodologiei de lucru lingvistic comparativ: *Bukowiner Deutsch. Fehler und Eigentümlichkeiten in der deutschen Verkehrs- und Schriftsprache der Bukowina*, Wien, 1901; Dahmen, Wolfgang (Hg.), *Lexikalischer Sprachkontakt in Südosteuropa*, Tübingen, 2006; Ernst, Gerhard (Hrsg.), *Deutsch-Rumänische Sprach- und Kulturbeziehungen im 19. Jahrhundert*, Regensburg, 1992; Pommer, Sieglinde, *Rechtsübersetzung und Rechtsvergleichung*, Frankfurt am Main, 2006.

Un pas important a fost realizat prin dobândirea (prin fotocopiere în Biblioteca Națională a Austriei – Viena) a *Dicționarului juridic-politic* de Aurel Onciul și Florea Lupu, apărut la Cernăuți în 1895, de altfel singurul de acest tip apărut în Bucovina, care va face obiectul cercetării într-o etapă ulterioară.

Astfel, în urma documentării și studiului din perioada 01.05-30.09.2013, s-au realizat obiectivele stabilite prin propunerea de proiect și, prin adunarea unui material primar și secundar considerabil, precum și prin clarificarea contextului socio-economic în care a evoluat limbajul juridic în germană și română pentru perioada de cercetat, s-au creat premisele prelucrării datelor și diseminării din etapele următoare.

Iași, 27.09.2013

Director de proiect,
dr. Iulia Elena Zup